

Tamara Zacharuk

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Humanistyczny

Kształcenie studentów niepełnosprawnych w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach

The education of students with disabilities at
the University of Natural Sciences and Humanities
in Siedlce

Streszczenie: W artykule zaprezentowane zostały doświadczenia Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach w zakresie kształcenia na poziomie wyższym osób z niepełnosprawnościami. Idea edukacji inkluzyjnej wdrożona w uczelni przed 25 laty i działania realizowane obecnie w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach wpisują się znakomicie w Europejską Strategię w sprawie Niepełnosprawności 2010-2020, która jest drogowskazem do rozwijania działań na rzecz włączenia.

Słowa kluczowe: studenci niepełnosprawni, kształcenie, inkluzja, włączenie

Abstract: The article presents the experience of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce in higher education of persons with disabilities. The idea of inclusive education implemented at the university 25 years ago and a current activities of the University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce fit perfectly into the European Disability Strategy 2010-2020. It is a great guideline to develop an approach for the inclusion.

Keywords: students with disabilities, education, inclusion

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach to uczelnia, która od 25 lat kształci studentów niepełnosprawnych w warunkach edukacji inkluzyjnej. Proces ten w uczelni rozpoczął Rektor, prof. dr hab. Lesław Szczerba, przyjmując w poczet studentów pierwszą niesłyszącą studentkę. W tym czasie rozpoczął się również żmudny proces przełamywania barier i tworzenia warunków do

efektywnego studiowania przez osoby z niepełnosprawnościami. Obecnie szczyrimy się uczelnią w pełni dostosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych, jak również gronem absolwentów, którzy – będąc osobami z niepełnosprawnościami – znaleźli w naszej uczelni warunki do zdobycia wykształcenia i możliwość wejścia w dorosłe życie z przygotowaniem zawodowym.

Zdobycie wykształcenia przez osoby z niepełnosprawnością zwiększa ich szanse na podjęcie pracy zawodowej, a tym samym warunkuje ich status społeczno-ekonomiczny. Jak podkreślają B. Gaciąg, J. Bartkowski: „niski poziom wykształcenia niepełnosprawnych znacznie ogranicza możliwość ich aktywizacji zawodowej. W grupie osób w wieku 18-64 lat o wykształceniu średnim i niższym z poważną niepełnosprawnością w skali Europy pracuje 21%, a wśród osób z lekką niepełnosprawnością i wykształceniem wyższym od średniego 47,6%” [B. Gaciąg, J. Bartkowski, 2014, s. 26]. Autorzy opracowania zwracają uwagę na fakt, że grupa osób z niepełnosprawnością posiadająca wyższe wykształcenie zmniejsza się proporcjonalnie do stopnia niepełnosprawności. Jak Polska prezentuje się na tle Europy, pokazuje tabela 1 [B. Gaciąg, J. Bartkowski, 2014, s. 27].

Tabela 1. Wykształcenie i stopień niepełnosprawności (w %)

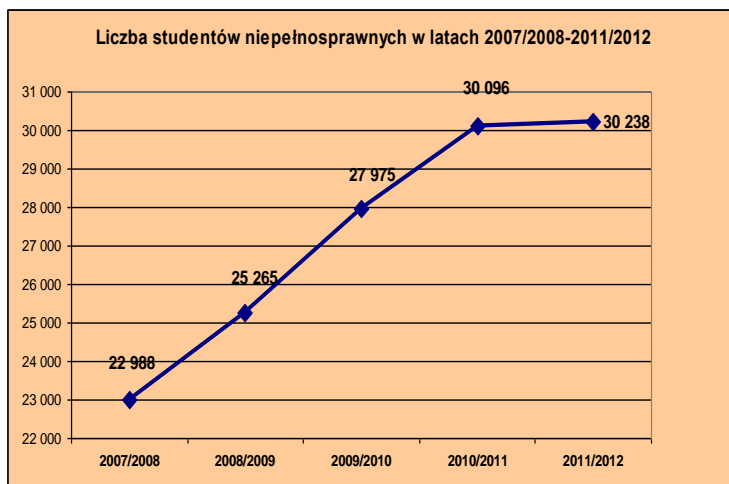
	Stopień niepełnosprawności	Średnie i niższe (ISCED 3 i niższe)	Powyżej średniego (ISCED 4 i wyższe)
EU27	Znaczny	83,9	16,1
	Umiarkowany	77,1	22,9
	Ogółem	79,2	20,8
	Nie	69,9	30,1
EU15	Znaczny	79,3	20,7
	Umiarkowany	72,9	27,1
	Ogółem	74,8	25,2
	Nie	66,1	33,9
EU12+	Znaczny	88,2	11,8
	Umiarkowany	82,3	17,7
	Ogółem	84,4	15,6
	Nie	75,4	24,6
Polska	Znaczny	90,5	9,5
	Umiarkowany	89,4	10,6
	Ogółem	89,9	10,1
	Nie	77,6	22,4

Źródło: EQLS - 2007, ISCED – międzynarodowa klasyfikacja wykształcenia (informacje o badaniu patrz: zakończenie – źródła danych)

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w %

	2008	2009	2010	2011
z wyższym poziomem wykształcenia	25,1	27,7	30,7	30,0
z wykształceniem co najmniej średnim	18,4	19,0	20,0	20,2
z wykształceniem zasadniczym zawodowym	17,1	17,4	17,7	17,8
z wykształceniem gimnazjalnym i niższym	7,3	6,5	5,9	6,2

[Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), GUS 2013)]

[Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), GUS 2013)]

„Na niski poziom wykształcenia niepełnosprawnych składa się szereg czynników, a trendy edukacyjne nie niwelują niższego poziomu ich wykształcenia. We wszystkich krajach unijnych wysokie są odsetki młodzieży niepełnosprawnej niekontynuującej nauki na wyższych szczeblach, a także niekończącej edukacji na danym szczeblu kształcenia. Wśród młodzieży niepełnosprawnej mniejszajest świa-

domość potrzeby kształcenia się czy zdobywania dodatkowych umiejętności” [B. Gąciarz, J. Bartkowski, 2014, s. 27].

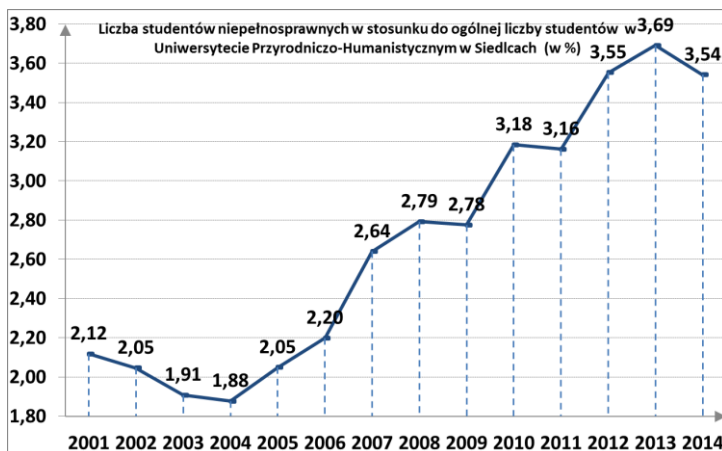
W Polsce znacznie wzrosła w ostatnich latach liczba studentów z niepełnosprawnością. W 2013 roku udział osób niepełnosprawnych posiadających wyższe wykształcenie wzrósł do **7,7%**, a wśród osób w wieku produkcyjnym – do **9,1%**. Udział osób sprawnych posiadających wykształcenie wyższe wynosił **20,6%** [Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), GUS 2013]. Statystyki pokazują również, jak posiadanie wyższego wykształcenia wpływa na wskaźnik zatrudnienia w tej grupie.

W Polsce populacja osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej wynosiła w 2013 roku **3 332 tys.** osób, z czego:

- **578 tys.** osób było aktywnych zawodowo, w tym:
 - **481 tys.** pracowało,
 - liczba osób bezrobotnych wynosiła **97 tys.**;
- **2 755 tys.** osób niepełnosprawnych było biernych zawodowo.

W porównaniu do analogicznego okresu roku 2012 wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych pozostał na tym samym poziomie – **14,4%**, stopa bezrobocia natomiast wzrosła o **1,6 pkt. proc.** i w 2013 r. wyniosła **16,8%**, co przełożyło się na wzrost współczynnika aktywności zawodowej o **0,4%** (w 2013 wynosił 17,4%) [Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w 2013 roku, GUS BAEL].

Dotychczas studia w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach ukończyło 854 osób z niepełnosprawnościami. Studenci z niepełnosprawnościami studiują na wszystkich wydziałach UPH. Najczęściej wybierają kierunki na Wydziale Humanistycznym i Wydziale Nauk Ekonomicznych i Prawnych. Aktualnie studenci z niepełnosprawnościami stanowią 3,54% wszystkich studentów uczelni.

Ta imponująca grupa absolwentów to nasi ambasadorzy, ale także osoby podtrzymujące nas, pracowników Uniwersytetu w przekonaniu o słuszności idei edukacji inkluzyjnej. Nasze działania wpisują się od lat w postulaty Unii Europejskiej, która szczególną wagę przykładła do działań przeciw wykluczeniu społecznemu. Niewątpliwie rozwijanie idei edukacji inkluzyjnej to nie tylko walka z wykluczeniem społecznym, ale również, a może przede wszystkim, zapobieganie występowaniu tego zjawiska. Wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami jest zjawiskiem mającym miejsce w naszym społeczeństwie. Jest to zjawisko niezwykle złożone i wieloaspektowe.

W uczelni działa Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zajmujące się studentami z niepełnosprawnością w czasie całego okresu studiów. W trakcie roku akademickiego uczelnia zapewnia studentom z poszczególnych grup niepełnosprawności różne udogodnienia:

- transport przystosowanym samochodem na zajęcia dydaktyczne i rehabilitację,
- udział tłumaczy języka migowego w zajęciach dydaktycznych,
- pomoc w procesie edukacyjnym asystentów osób niepełnosprawnych,
- możliwość wypożyczenia specjalistycznego sprzętu,

- możliwość korzystania w salach wykładowych z pętli indukcyjnych,
- możliwość korzystania z nowej pracowni logopedycznej,
- korzystanie z Biblioteki Głównej i Czytelnii Zbiorów Specjalnych wyposażonych w specjalistyczny sprzęt,
- bezpłatne usługi ksero.

Proponowane są również zajęcia zamienne:

- język angielski dla studentów z niepełnosprawnością słuchu (niesłyszących i niedosłyszących) oraz studentów z innymi trudnościami w komunikowaniu się zamiennie za zajęcia z lektoratu języka obcego;
- rehabilitacja dla studentów niepełnosprawnych niemogących uczestniczyć w zajęciach z wychowania fizycznego.

Studenci mają również możliwość skorzystania z zajęć dodatkowych w postaci lektoratu języka polskiego dla studentów z uszkodzonym słuchem, zajęć z terapii logopedycznej, mających na celu usprawnienie posługiwania się językiem polskim i korygowanie zaistniałych nieprawidłowości w wymowie oraz zajęć z zaawansowanych technologii informatycznych, które pozwalają studentom poznać najnowsze techniki wspomagania czytania i pisania z możliwością wykorzystania tej wiedzy w pracy.

Pomoc materialna dla studentów obejmuje: stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, stypendium rektora dla najlepszych studentów, zapomogi, a ponadto stypendium ministra za wybitne osiągnięcia.

Cennym przedsięwzięciem realizowanym w Uniwersytecie jest objęcie studentów niesłyszących zajęciami z języka angielskiego. Jest to niewątpliwie zwiększanie ich szans na rynku pracy. Według Eurobarometru „niepełnosprawni we wszystkich grupach krajów europejskich deklarują niższą znajomość języka angielskiego. Jest ich mniej w grupie znających go dobrze, a znacząco więcej w grupie bez umiejętności czytania po angielsku. Wskaźniki te przedstawiają się mniej korzystnie w krajach Europy Wschodniej. Dodatkowo w tej ostatniej grupie krajów różnica między niepełnosprawnymi a sprawnymi jest większa

niż w pozostałych krajach. Można uznać, że jest to różnica jakościowa. Większość niepełnosprawnych nie umie czytać po angielsku, podczas gdy w grupie osób sprawnych proporcje te układają się odwrotnie. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że niepełnosprawni z Europy Zachodniej mają lepszą znajomość angielskiego, niż osoby sprawne z Europy Wschodniej. Polscy niepełnosprawni wypadają na tym tle bardzo niekorzystnie, gdyż umiejętności czytania po angielsku deklaruje tylko 11% respondentów” [B. Gąciarz, J. Bartkowski, 2014, s. 28].

Tabela 2. Umiejętność czytania po angielsku u niepełnosprawnych (w %)

	Niepełnosprawność	Bardzo dobrze	Dosyć dobrze	Niezbyt dobrze	Wcale nie czytamy
EU27	Nie	19,3	24,2	20,5	36,0
	Tak	11,9	14,2	17,2	56,7
EU15	Nie	24,9	28,3	20,1	26,7
	Tak	19,5	20,6	20,1	39,8
EU12+	Nie	11,1	18,4	21,1	49,5
	Tak	3,3	6,9	13,9	75,9
Polska	Nie	3,9	13,9	19,6	62,5
	Tak	0,0	4,0	7,2	88,8

Źródło: EQLS 2007 (informacje o badaniu patrz: zakończenie – źródła danych)

[B. Gąciarz, J. Bartkowski, 2014, s. 28]

Ważnym elementem kształcenia naszych studentów jest przygotowanie do rozumienia założeń edukacji inkluzyjnej. Służą temu wprowadzone do planów studiów przedmioty z zakresu edukacji inkluzyjnej w ramach studiów pierwszego stopnia.

Innym bardzo istotnym obszarem jest kształcenie podyplomowe nauczycieli z zakresie pracy w warunkach edukacji inkluzyjnej. Aktualnie w Uniwersytecie funkcjonują dwa studia podyplomowe przygotowujące nauczycieli do wdrażania inkluzji w praktyce. Są to: Podyplomowe Studia Pracy z Uczniem ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi oraz Podyplomowe Studia Oligofrenopedagogiki. W ramach studiów podyplomowych słuchacze nabywają szereg kompetencji. Zgodnie z propozycją A. Korzona są to kompetencje: prakseologiczne, komunikacyjne, kreatywne, współdziałania, infor-

matyczne i moralne [A. Korzon, 2005]. Ponadto słuchacze odbywają obowiązkowe praktyki w renomowanych placówkach oświatowych. Zajęcia na studiach podyplomowych prowadzą nauczyciele akademicy posiadający co najmniej stopień naukowy doktora oraz praktycy, którzy na co dzień pracują jako nauczyciele wizytatorzy i ściśle współpracują z miejscowymi ośrodkami doradztwa i doskonalenia nauczycieli.

W uczelni od 1997 roku wydawane jest pod reakcją naukową dr hab. prof. UPH Tamary Zacharuk czasopismo „Student Niepełnosprawny. Szkice i rozprawy”. Stanowi ono forum wymiany myśli naukowej związanej z inkluzją w edukacji. Poruszana problematyka dotyczy teoretycznych aspektów inkluzji społecznej ze szczególnym zwróceniem uwagi na edukację inkluzyjną. Ponadto prezentowane są doświadczenia praktyczne, rozwiązania dotyczące edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w innych krajach, scenariusze zajęć integracyjnych oraz recenzje książek i sprawozdania. Adresatami czasopisma są wykładowcy, nauczyciele, studenci oraz rodzice dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Od osiemnastu lat czasopismo propaguje ideę edukacji włączającej i zmianę myślenia o osobach z dysfunkcjami. Aktualnie czasopismo znajduje się na liście B czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i posiada 6 punktów. Czasopismo pozytywnie przeszło proces ewaluacji ICI Journals Master List 2014, której wynikiem jest przyznanie wskaźnika ICV (Index Copernicus Value) w wysokości 40.99 pkt.

Działania realizowane w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach wpisują się znakomicie w Europejską Strategię w sprawie Niepełnosprawności 2010-2020. Jest ona doskonałym drogowskazem do rozwijania działań na rzecz inkluzji.

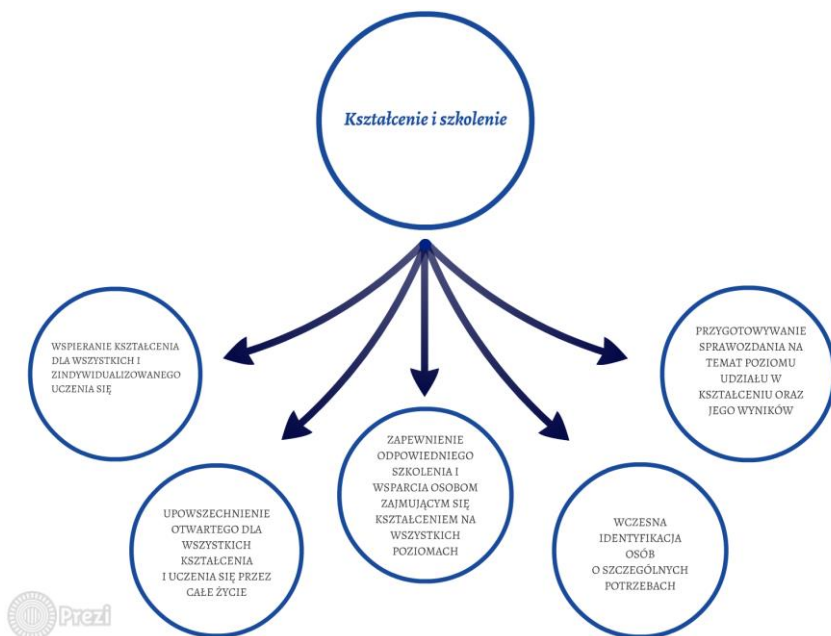
Strategia odnosi się do obszarów przedstawionych na schemacie 1.

Schemat 1

Źródło: Europejska Strategia w sprawie Niepełnosprawności 2010-2020

Obszarem, któremu poświęcamy najwięcej uwagi jest w sposób oczywisty kształcenie, które w unijnym opracowaniu zawiera przedstawione na schemacie 2 komponenty.

Schemat 2

Źródło: Europejska Strategia w sprawie Niepełnosprawności 2010-2020

Wielkim sukcesem środowiska niesłyszących studentów UPH jest zdobycie wyróżnienia na Przeglądzie Filmów Krótkometrażowych w 2003 roku. Otrzymał je film „Skowronki ciszy”, w którym główne role grali studenci niesłyszący naszej Uczelni. **Za całokształt działalności na rzecz osób niepełnosprawnych Uczelnia otrzymała prestiżową statuetkę „Motyla” w imieniu Fundacji „Porozumienie bez barier” w 1998 r. Natomiast w 2008 i 2014 Uczelnia została nagrodzona wyróżnieniem „Lodołamacze”.**

Pragniemy, aby wszyscy nasi studenci rozpoczynając studia w UPH uwierzyli w słowa Roberta Colliera:

*Możesz dokonać wszystkiego,
czego tylko zechcesz;
możesz zdobyć wszystko,
czego zapragniesz;
możesz zostać każdym,
kim zechcesz zostać.*

Bibliografia

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), GUS 2013.

Europejska Strategia w sprawie Niepełnosprawności 2010-2020.

Gąciarz B., Bartkowski J., *Położenie społeczno-ekonomiczne niepełnosprawnych w Polsce na tle sytuacji osób niepełnosprawnych w krajach Unii Europejskiej*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, nr II/2014(11).

Korzon A., *Kształcenie integracyjne niepełnosprawnych a kompetencje nauczyciela*, w: Gmoch R., Krasnodębska A. (red.), *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*, Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2005.